

Bergstedt, B. & Jamouchi, S. (2026). Begrepsapparatet – et sanse-skapende landskap. I B. Bergstedt & S. Jamouchi (Red.) *Multisensorisk læring: Om intensitet og kropp-materiell i en performativ kunstpedagogikk* (s. 287–306). Fagbokforlaget. DOI: <https://doi.org/10.55669/oa6609012>

12

Begrepsapparatet – et sanse-skapende landskap

Bosse Bergstedt og Samira Jamouchi

Når begreper virker på sansing og tenkning

I den Deleuzianske ordbok redigert av Adrian Parr (2010) forklarer Parr at Deleuze sitt konseptapparat fungerer «as an intervention of sorts. Put differently, the ‘definitions’ were not conceived of as a way to order reality; rather, I approached them as destabilising condition» (Parr, 2010, Preface). Parr utdyper at begrepene tar oss videre i bevegelser som kobler oss til noe mer: «A philosopher’s concepts produce connections and style of thinking. Concepts are intensive: they do not gather together an already existing set of things (extension); they allow for movements and connection» (Colebrook i Parr, 2010, s. 1).

Et begrepsapparat, i tradisjonell forstand, er et system av begreper innenfor en vitenskap eller et annet definert kunnskapsområde. Vårt begrepsapparat bygges ikke innenfor et lukket teoretisk system. Begrepsapparatet vi bygger

opp her, skaper en forståelse for hvordan begrepene opererer og avdekker en nyansert bruk av dem. Ved å artikulere dem ser vi at de ofte er forbundet med hverandre og skapes gjennom hverandre. Mange begreper, både i denne antologien og i tidligere bøker, brukes i ulike kontekster. Flere av begrepene har blitt tolket og oversatt fra sine opprinnelige språk, stort sett fra engelsk og fransk. Konsekvensen er at noen av begrepene har gått gjennom en dobbel oversettelse, særlig de som kommer fra Deleuze og Guattaris bøker, som er skrevet på fransk, først oversatt til engelsk og deretter brukt i norsk litteratur med referanse til engelsk faglitteratur.

Andre før oss har forsøkt å introdusere begrepene fra Deleuze og Guattari, og i likhet med dem ser vi hvor intrikat dette kan være. Dette fordi deres begreper ikke er ment å være stabile, nøytrale eller ha samme intensjon i de ulike kontekstene de brukes. Begrepene er ikke plassert i et innelukket tankesystem. I Deleuze og Guattaris arbeid er filosofi en skapelsehandling. Filosofi skaper begreper. I deres bok «What is philosophy?» (1994) anser de at skapelse av nye begreper kan skape bevegelige og fruktbare konstellasjoner bebodd av unnvikende krefter som presser oss til å tenke nytt. Ett og samme begrep kan fungere – eller virke på oss – på ulike måter i ulike kontekster. Den australske kulturteoretikeren Claire Colebrook beskriver dette som en sirkulær bevegelse: «there is an almost circular quality to Deleuze's work: once you understand one term you can understand them all; but you also seem to need to understand all the terms to even begin to understand one» (Colebrook, 2020, xviii-xix).

Dette gjelder, etter vår mening, i stor grad også agential realisme i Barads arbeid. I utviklingen av agential realisme trekker Barad (2007) på en foucauldiansk forestilling om diskurs, men foreslår at ytterligere oppmerksomhet må gis til hvordan mening og materialitet er sammenfiltret. Hun trekker frem materiell-diskurs som en måte å se hvordan materialitet produserer språk samtidig som språk produserer materialitet.

Som redaktører har vi stilt oss spørsmål: Hvilke definisjon(er) skal vi forholde oss til? Skal vi ha flere definisjoner for samme begrep? Skal vi ha både definisjoner fra ordbøker, fra varierte faglitteratur eller vår egen tolkning av det? Skal vi vise til de ulike måtene begrepene brukes hvis de brukes på ulike måter hos forskjellige kapitelforfattere? Hvor lange skal definisjonene være? Vi kom ikke frem til et endelig svar på hvordan vi skal gjøre det for hvert eneste begrep. Vi kom frem til at vi kunne behandle hvert begrep utifra hvordan vi bruker det i teksten vår.

Gjennom samtaler om disse begrepene og hvordan en performativ tilnærming til ulltoving, som eksempel på en performativ kunstpedagogikk, ble møtene våre til repetitive hendelser. Hvert møte vi hadde for å snakke om antologien og dens innhold, ble en invitasjon til kollektive bevegelser – en tankebevegelse mellom kunst, pedagogikk, fibrene og tekstene. Et nytt begrep som dukket opp underveis, er materiell-kropp. Møter som tvang oss til å glemme det vi trodde vi visste, noe som førte til å unngå tankestagnasjon. Eller det Deleuze og Guattari kaller «image de la pensée» (Deleuze & Guattari, 1968), som oversettes til engelsk som «the image of thought». De beskriver «image de la pensée» tanker som er etablerte uten at vi stiller spørsmål ved dem. Likevel mener de at det kan oppstå møter som transformerer oss og tvinger oss til å tenke annerledes.

«Something in the world forces us to think. This something is not an object or recognition, but fundamental encounter» (Deleuze & Guattari, 2020). Hvert møte og hver samtale om teksten vår i antologien var øyeblikk og situasjoner frie fra forsøk på å implementere teori i våre praksiser som pedagog og kunstner-lærer. Snarere var det møter som genererte spekulasjoner rundt betydningen av et konsept. Slik tilnærmer vi oss ikke konsepter bare som teoretiske innganger til utøvende praksiser, men som bevegende krefter i og fra våre praksiser. Vi ser våre praksiser som bevegende krefter som skaper en ikke-stagnerende forståelse for hva et begrep kan bli til. Med andre ord bidrar våre praksiser til å (om)forme et konsept.

A concept is a motor, a push, a lure, a redirection. It comes to life in an ecology, activating the pulse of a field of relation. Never a metaphor, never «like» something else, a concept tentatively explores the how of experience, pushing up against its limit and exposing what else it is doing, what else it can do. Art, for the past several hundred years, has increasingly been trapped by an object. It has become something. What if art were instead someway (Sitat fra Erin Mannings notater på Facebook-profil 6. November 2024 om kurset hennes «Concepts for the End of the World»).

Referanser til begrepene finnes i kapittel 1 «Vibrerende øyeblikk i performative kunstpedagogikk», der vi velger å se på filosofiske konsepter som noe som blir til i møte med sansene og i skrivingen om kunstpedagogikk. Avhengig av hvilke begreper vi skriver med, har vi definert disse på følgende måter:

Affekt

(fr. affect). En affekt er en sterk, uforventet og intens kobling som oppstår mellom kroppen og materialitet, det er noe som oppleves før noe blir tenkt eller bevisst følt (Massumi, 2002). Affekt er altså en påvirkning på kroppen for denne påvirkningen gis en subjektiv bevisst eller emosjonell betydning. Affekt viser at det ikke er kroppen som er sentral, men koblingen som oppstår mellom kropp og material; kunnskapen er mer enn kroppen vi har.

Agencement

Agencement er det franske begrepet hos Deleuze og Guattari som har blitt oversatt til «assemblage» på engelsk. Vi har valgt å beholde agencement på fransk, noe som betegner oppbygginger av komplekse værensformer (Deleuze og Guattari, 1980). Agencement skapes av sammenkoblinger mellom varierte elementer av ulik natur, funksjon og (uttrykks)form. Agencement er å forstå som et verb, en gjøren. Begrepet betegner det som foregår, det vil si prosessen som skjer når vi for eksempel tenker, handler, skriver eller er i et skapende øyeblikk. Agencement er dermed ikke et ferdig bilde eller ferdig tanke, men noe i tilblivelse.

Agentisk snitt

(eng. agential cut). For å utforske hvordan fenomen blir til, foretas det et agentisk snitt i en pågående endring. Det betyr ikke at noe kuttes helt bort uten at det fortsatt gjenstår forbindelser, men for øyeblikket skapes det en posisjon av fenomenets tilblivelse som gjør det mulig å utforske (Barad, 2007). Det er som å forsøke å fryse et øyeblikk for å se hva som skjer. Disse analytiske snittene muliggjør innsikt i hva som skjer når fenomener oppstår, samtidig som de bidrar til at fenomener for et øyeblikk mister sin tilstand av superposisjon gjennom at de observeres og gis posisjoner.

Agentskap

Agentskap er ikke en egenskap som noen eller noe har. Agentskap er en form for respons som oppstår mellom, i og gjennom de ulike møter og momenter som blir til i et sammenfiltret fenomen. For Barad (2003; 2007) er agentisk realisme å forstå som en kunnskapsprosess, det vil si det som oppstår ved å gjøre et agentisk snitt. Snittet er å forstå som sammenfiltret, ikke en absolutt separasjon, men «rather to cut together-apart (one move)»

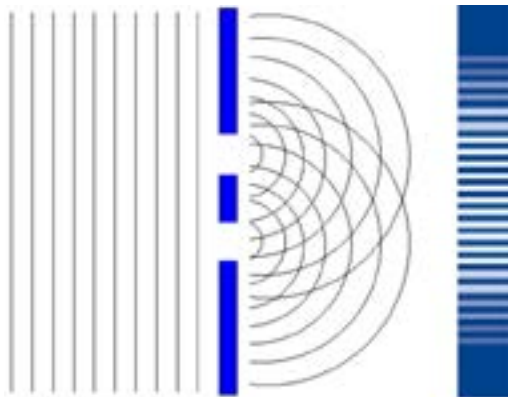
(Barad, 2014, s. 168). Dette markerer en uatskillelig ontologi der møtet mellom menneske og materialitet virker, det vil si at det ikke er individet eller tingene som er agent (eller aktører).

Apparat / apparatus

(eng. apparatus). I følge Barad (2007) er et apparat noe eller noen som settes i gang for å utforske et fenomen, men samtidig påvirker apparatet fenomenet som utforskes. Dette konseptet kan spores tilbake til kvantefysikken. I forskning ble det oppdaget at lys, med visse instrumenter, skapte elektroner og fotoner som partikler. Andre instrumenter gjorde det motsatte og skapte i stedet elektroner og fotoner i bevegelse i form av bølger. Disse to forsøkene viste at det ikke var mulig å observere lys fullstendig; Det var valget av instrumenter som avgjorde hva som ble oppdaget. Den danske fysiker Niels Bohr (2013) er kritisk til ideen om at vi representerer verden, og han mener at det er apparatet som påvirker hvordan vi skaper vår forståelse eller kunnskap om verden. Når mennesket går inn i bevisste forsøk på å påvirke og endre, er mennesket i seg selv et apparat – et apparat som igjen bruker verktøy eller instrumenter.

Diffraksjon

(eng. diffraction). Dette er et begrep som kommer fra fysikk og optikk, og som på latin betyr å bryte ned.

Bilde 12.1

Kilde: <https://larvalsubjects.wordpress.com/2017/03/20/deleuze-what-is-called-thinking/>

Diffraksjon er det mønsteret som oppstår når bølger, som for eksempel i vann eller lys, danner nye mønstre i møte med et annet materiale. Begrepet kan sees som en reaksjon mot begrepet refleksjon. Barad skriver, med henvisning til Haraway, at begge begrepene er optiske fenomener: Refleksjon gjengir eller avspeiler det samme, mens diffraksjon skaper nye mønstre (Barad, 2007, s. 71–72). Se bildet over, der parallelle linjer til venstre som går gjennom en barriere, blir til nye mønstre.

Fenomen

Det vi studerer fra ny materialisme, er ikke et menneske, et objekt eller en idé, men forholdet mellom disse som utgjør et helhetlig fenomen med elementer som blir til sammen gjennom en pågående og gjensidig påvirkning.

«The primary ontological units are not ‘things’ but phenomena – dynamic topological reconfiguration / entanglement / relationalities (re)articulation of the world. And the primary semantic units are not ‘words’ but material-discursive practices through which (ontic and semantic) boundaries are constituted. This dynamism is agency. Agency is not an attribute but the ongoing reconfiguration of the world. The universe is agential intra-activity in its becoming» (Barad, 2007, 141).

Fluktlinjer

Fluktlinjer, oversatt fra «ligne de fuite», er et konsept utviklet av Deleuze og Guattari (1980). «Ligne de fuite» betyr forsvinningspunkt, «fuite» betyr lekkasje (som i vannlekkasje) eller flukt. Fluktlinjer i dette arbeidet beskriver bevegelser mellom, og fra og til, territorier og platåer. Når undring, spørsmål eller et nytt tankesett oppstår, finner man bristepunkter, lekkasjer eller andre typer åpninger som transporterer oss fra et territorium til et annet eller nytt et. Fluktlinjer er et tegn på at vi holder på med bevegelig praksis, endrer tankemønster eller skaper andre arbeidsmåter. Det er som et utbrudd av energi som var stramt innholdt. Man bryter med det kjente og forsøker å finne svar på spørsmål eller undring som tradisjonelle arbeidsmåter eller tradisjonelle tankesett ikke klarer å gi.

Intra-aksjon

Begrepet intra-aksjon skiller seg fra interaksjon. Interaksjon handler stort sett om relasjonelle forhold mellom mennesker, tanker eller kunnskap som autonome enheter med en individuell identitet eller eksistens. Det er altså personer, ideer eller ting som er definert før deres samhandling med konteksten de befinner seg i.

Intra-aksjon utfordrer adskiltheten mellom mennesker, tenkning og ikke-menneskelige som utgjør et fenomen; det vil si en konstant bevegelse som konfigurerer verden. Alt det som konstituerer komponenter av et fenomen, materialiserer seg gjennom intra-aksjon idet de produseres gjensidig i samme tid og rom. Ontologisk sett kan det være vanskelig å avgrense komponentene av et fenomen. «The neologism ‘intra-action’ signifies the mutual constitution of entangled agencies» (Barad, 2007, 33). Barad forklarer videre at agentskap som oppstår, ikke er noe som noen eller noe har, men at agentskap oppstår gjennom intra-aksjon (s. 33).

Kritikk

Vi har som formål å undersøke andre mulige måter å gjøre, tenke og forske på enn det som ofte oppfattes som en tradisjonell praksis. Barad betrakter kritikk som en måte å erkjenne og dekonstruere noe på en etisk måte, med tanke på å ta med oss videre de ideene vi ikke kan overse. Dette skiller seg fra å destruere andre og deres arbeid uten å ha tatt seg tid til å bli kjent med det. Kritikk er derfor også nært knyttet til etikk.

«I am not interested in critique. ... Critique is all too often not a deconstructive practice, that is, a practice of reading for the constitutive exclusions of those ideas we can not do without, but a destructive practice meant to dismiss, to turn aside, to put someone or something down—another scholar, another feminist, a discipline, an approach, et cetera. So this is a practice of negativity that I think is about subtraction, distancing and othering» (Barad in interview with Dolphijn and der Tuin, 2012, p. 49).

Kropp-materiell

Med begrepet kropp-materiell ønsker vi å tydeliggjøre at kroppen er én materialitet blant andre materialiteter. Kroppen har verken en overordnet eller underordnet status, og er ikke sentral i sammenkoblingen med andre materialiteter.

Kropp-materiell er et begrep som har vokst fram gjennom vår utforskning av vibrerende øyeblikk som kan oppstå i undervisningspraksis i lærerutdanningen. Slike øyeblikk bryter inn og skaper, gjennom affekt, et avbrudd i lineære læringsprosesser.

Det som oppstår i midten av studieløpet, mellom kroppens og fibrenes materialitet, er en affektiv kollektivitet (affective togetherness) som ikke fanges av eller reduseres til skriftlige dokumenter eller forskrevne institusjonelle forventninger, men som virker som en levende handling som bebor kroppen.

Kvantesprang

(eng. quantum leap). I kvantefysikk oppstår kvantesprang når elektronene befinner seg i sine stasjonære baner rundt et atom. Da avgir atomet ingen stråling. Men et elektron kan hoppe, ta et sprang fra sin nåværende bane til en bane med lavere energi, og dermed frigjøre overskuddsenergien i form av stråling, et såkalt lyskvante. Bohr mente at emisjonen av lys skjedde gjennom et plutselig og uforklarlig kvantesprang (Bohr, 2013). Det er ikke mulig å forutsi hvor og når elektronet tar et slikt sprang. Heller ikke hva kvantumet hadde vært når det forsvant fra ett sted og dukket opp et annet sted. Elektroner kan være til stede flere steder samtidig. Begrepet kvantesprang kan hjelpe oss å forstå hva som kan skje uforventet i vibrerende øyeblikk i kunstpedagogikk.

Materialitet

I Karen Barads arbeid betyr matter både ting og mening. Hun mener at verken ting eller mening er fastsatt, men at materialitet er samefildred elementer som handler om det som oppstår; det som materialiserer seg.

«The very nature of materiality is an entanglement. Matter itself is always already open to, or rather entangled with, the 'Other'. The intra-actively emergent 'parts' of phenomena are coconstituted. Not

only subjects but also objects are permeated through and through with their entangled kin; the other is not just in one's skin, but in one's bones, in one's belly, in one's heart, in one's nucleus, in one's past and future» (Barad, 2007, s. 392–393).

Ny materialisme

Ny materialisme er ikke et begrep på linje med de andre begrepene vi introduserer her. Det er en filosofisk retning som utforsker materialitet frigjort fra språklig antatt realitet og representasjon (Barad, 2007). Innen ny materialisme undersøker man materialitet utover de ideologiske og diskursive inskripsjonene materialitet ble tildelt i en språklig vending. Ny materialisme endrer fokus fra individer som subjekter og ser mot nettverk av agencement og affekt som oppstår både med levende og ikke-levende ting. Ny materialisme ser på verden og utforskning ved å gi oppmerksomhet til materialitet, inkludert materialisering av tenkning, og understreker en verden i tilblivelse fremfor det å være (forstått som parameter eller gitt og selvstendig enhet). Ny materialisme er kritisk til språklig suverenitet i forskning (språk som både data, representasjon og formidlingsform).

Palimpsest

Palimpsest er en tekst skrevet på pergament der den opprinnelige teksten er fjernet ved nedsliping, slik at materialet kan brukes på nytt for å skrive en ny tekst. Teknikken med å fjerne en tekst for å kunne skrive på nytt brukes også på koranstudietabletter laget av tremateriale. Barn som gikk på koranskolen på 1970-tallet i Marokko, leste håndskrevne suratene (vers) med blekk på et korannettbrett. Suratene ble visket bort når elevene kunne resitere den utenat, og da kunne læreren skrive et nytt vers på korannettbrettet. Noen ganger skinner bruddstykker fra forrige surat gjennom den nye påført lag av tekst.

Bilde 12.2

Koranstudietablet. Blekk på tre. Maghreb eller Afrika sør for Sahara. Kilde:

<https://www.rossini.fr/lot/141958/22326829-tablette-detude-coranique-encre-sur-bois-maghreb-ou-afrique>

I billedkunst kan man formidle noe ved å komponere med lag på lag av tekster, ulike skrifttyper, bilder, tegninger og grafiske former for å kommunisere gjennom mer enn ord. Meningsskaping oppstår i mellomrommene mellom ord, setninger og andre grafiske elementer. Slike mellomrom, enten skriftlige eller billedlige, kan åpne for poetiske innganger, fantasien og stemningsfulle øyeblikk. Dette er en måte å arbeide på som kan utvide sjangeren i vitenskapelige tekster.

«All these components create a palimpsest in motion. Certain parts grow stronger at a certain time, while fading away at another time ...» (Jamouchi, 2023, s. 3).

Bilde 12.3

En palimpsest av gamle plakater i en gate i Puducherry i India.

Kilde: <https://no.wikipedia.org/wiki/Palimpsest>

Performativ

Barad er kritisk til representasjonalisme, som posisjonerer oss over og utenfor verden vi angivelig bare reflekterer over. Hun foreslår en performativ tilnærming der det å tenke, observere og teoretisere er sammenfiltret handlinger i den verden som vi er en del av, og som vi blir til med (Barad, 2007, s. 133).

«A performative understanding of discursive practices challenges the representationalist believe in the power of words to represent preexisting things ...» (Barad, 2007, s. 133).

Performativ forskning anser forskning som kreativ; vi oppdager ikke noe (sannheten eller virkeligheten) som finnes «der ute» uavhengig av den som utforsker et fenomen. Forskeren er, på samme måte som materialitet,

sammenfiltret i det som utforskes. Det er gjennom kroppen, sansene og kognisjon at forskningen foregår, og det innebærer at intra-aksjon (det som oppstår i fenomenet som utforskes) er en gjensidig påvirkning (Barad, 2007). Forskeren berører og berøres av det som utgjør og materialiserer det som utforskes. Performativ forskning rommer onto-epistemologiske tilnærminger, der det ikke skilles mellom subjekt og objekt (Østern mfl., 2021). Performativ forskning er gjørende, handlende og skaper vår forståelse av fenomenet vi er sammenfiltret i med kroppen.

Performance

Performance refererer ofte til performancekunstformer fra samtidskunst. En performance er handlingsbasert; kunstverket er ikke et objekt. Publikum er ikke passive tilskuere, men inntar en aktiv rolle gjennom sine reaksjoner og i et samspill med kunstnerens handlinger (Danbolt, 2014, s. 73–74).

Når samtidskunst introduserer alternative tilnærminger til kunstproduksjon enn å produsere et objekt, og retter oppmerksomheten mot relasjoner til ting og mennesker, kan dette gi faget kunst og håndverk en ny og annerledes retning.

Performance lecture

Bilde 12.4

Fotomontasje med tre bilder fra en performance lecture der Samira bruker ull, eget hår og strimler med håndskrevne tekster. Handlingen materialiseres med, gjennom og i tid, ord, bevegelser, høytlesning og materialitet. Performance lecture ved Universitet i Agder, 8. juni 2023.

Et eksempel på en performance lecture (Bilde 12.4) er hvordan Samira brukte egne håndtegninger, digital projeksjon, høytlesning – delvis sammen med publikum – rytmiske bevegelser, rå ull og dens duft som fylte rommet, egne hår, lange strimler med håndskrevet tekst, og en bevegelig komposisjon mellom talte ord og materialene på gulvet.

En performance lecture (vi beholder navnet på engelsk) har røtter i performance- og konseptkunsten fra 1960-tallet, og balanserer på grensen mellom kunst og akademia. “The performance lecture at its best has varied functions and elements operating on multiple levels. These can form a visual rhetoric or performative actions and artistic non-sequiturs” (Yeoh, n. d.). Formen på en performance lecture vil variere i takt med den som gjennomfører den, da det særlig er utøverens faglige bakgrunn – for eksempel visuell kunst, musikk eller scenekunst – som preger uttrykket. Som i kunstnerisk performance kan man benytte ulike objekter, formater og uttrykksformer.

I en performance lecture kan man sammen med deltakerne undersøke hva en teori, en teknikk eller materialer kan være eller bli til. Disse handlingene korresponderer ikke med gitte formale eller tematiske normer, men har som formål å tune seg inn på det som oppstår i møtet med blant annet rommet, tidspunktet, materialiteter, deltakerne og andre elementer som befinner seg *in situ*.

Platå

(fr. Plateau). Platå er begrepet som brukes i tittelen på boken *Capitalisme et schizophrénie 2. Mille plateaux* som Deleuze og Guattari skrev sammen. De sier at deres bok er rhizomatisk og sammensatt av flere platåer (Deleuze & Guattari, 1980, s. 33). De skriver at det ikke er noen forskjell mellom hva en bok handler om og hvordan den skrives (s. 10).

Vårt kapittel er organisert rundt flere platåer. Disse er ikke hermetiske enheter, men porøse territorier med mer eller mindre intense sammenkoblinger. Vi kaller disse platåene Sammenfiltret platå – Agencement og tentakulære forbindelser, Platå av undring, Vibrerende platå, Affekt platå og Øyeblikket platå.

Rhizom /rhizomatisk

Begrepet rhizom stammer opprinnelig fra biologien og beskriver røtter som vokser i flere retninger og skaper underjordiske nettverk. Eksempler på dette er ingefær og ugress. Dette skjer ved at planten produserer skudd som kobles sammen ved å trenge gjennom stilken og få disse å tilkoble seg videre.

Deleuze og Guattari peker på muligheten for å kartlegge denne tilblivelsen som en kartografisk metodikk (Deleuze & Guattari, 1980). En vanlig måte å se et kart på er som en representasjon, et rutenett lagt over verden. I motsetning til kartet har rhizomet ingen begynnelse eller slutt; hvilket som helst punkt kan brukes som utgangspunkt. Verden og kunnskap skapes alltid i forhold til hverandre.

I artikkelen Rhizomatic review: A materialist minor science approach to research evaluation, beskriver Nick Fox rhizomatisk forskning som følgende: «Research using rhizomatic perspectives is non-linear and open-ended, and emphasises 'connections rather than separations, heterogeneity rather than conformity, fluidity rather than rigidity, and constant evolution and flux'» (Fox, N. J. 2023).

Sammenfiltrering

(eng. entanglement). Begrepet sammenfiltrering kan sees i sammenheng med rhizom (Deleuze & Guattari, 1980) og intra-aksjon (Barad, 2007). Sammenfiltrering er en tilblivende tilstand som kobler sammen det som utgjør et fenomen. Det kan være sammenfiltrering av menneske, ikke-menneske, men også ideer og handlinger. Sammenfiltrering er forbindelser som utfordrer den hverdagslige forståelsen av rom, tid, ting, tanker og praksiser som adskilte fenomener, og forstyrrer også vår generelle forståelse av kausalitet (årsak og virkning). Det vil si at verden og kunnskap om den ikke er enheter, men gjensidig skapende (Barad, 2007, s. 389).

Bilde 12.5

Lag på lag med delvis tovet ullfiber, strimler med håndskrevne tekster som et sammenfiltret bilde. Når disse er sammenfiltret, oppstår det nye mønstre eller nye måter å forstå noe på.

Tekstilteknikken toving er også sammenfiltring av ullfibre som forvandler løse fiber til en sammenhengende gjenstand.

Space-time-mattering

Space-time-mattering viser til at tid og rom materialiseres samtidig. Dette skjer ikke lineært eller parallelt, men oppstår idet de materialiserer hverandre i en uavgrenset prosess. Sted og rom kan ikke skilles fra hverandre.

«Space, time, and matter are mutually constituted through the dynamics of iterative intra-activity. The spacetime manifold is iteratively (re)configured in terms of how material-discursive practices come to matter» (Barad, 2027, s. 181).

Space-time-mattering åpner for en forståelse av kunstpedagogikk i hvilken kroppen, materialitet og tid skapes i en dynamisk, ikke lineær, prosess.

Superposisjon

Fra et kvantefysisk perspektiv kan partikler være sammenflettet i en tilstand av superposisjon (Nørretranders, 2022). Det innebærer at partikler kan befinne seg flere steder samtidig, og at deres bevegelse forblir ubestemt – alle eller mange muligheter står åpne for hva som kan ha skjedd. Før vi undersøker disse partiklene gjennom observasjon, kan vi verken fastslå eller vite hva de blir til, eller hvilke nye mønstre som skapes.

Dette kan hjelpe oss å forstå det kreative og uforventede i kunstpedagogikk. Hvordan møter med materialitet kan være noe annet enn noe planlagt, men heller åpen for ubestemte møter. Vi kan ikke vite hvordan kroppen vibrerer i møte med materialitet, men vi kan legge til rette for det vi kaller i vår kapittel vibrerende øyeblikk. Her gjør vi det ved å bruke en performativ tilnærming til kunstpedagogikk.

Sympoiesis

For Haraway er vi bestandig i en relasjonell tilstand med noe. Enkelt forklart betyr sympoiesis å gjøre sammen med. Hun foreslår et samspill som gjør oss til en del av verden som vi (mer enn menneske) samskaper.

«Sympoiesis is a simple word; it means ‘making-with.’ Nothing makes itself; nothing is really autopoietic or self-organizing. Sympoiesis is a word proper to complex, dynamic, responsive, situated, historical systems. It is a word for worlding-with, in company.» (Haraway, 2016, s. 58).

Vi kan forstå dette som en aktiv og pågående skapelse av og med verden – en verden hvor mennesket er plassert i en ikke-hierarkisk posisjon.

Tilblivelse

(fr. devenir). Tilblivelse, eller det å bli til, handler ikke bare om å komme til eksistens, men også om å utvikle seg til flere og mangfoldige former, å bryte seg løs fra forhåndsbestemte identitetskategorier påtvunget av samfunnet. Deleuze og Guattari (1980) utfordrer vestlig tradisjon som setter fokus på det å være (stabilitet) og (fast) identitet som dominerende tankemåter.

Territorier

Et territorium, sett gjennom arbeidet til Deleuze og Guattari (1980 og 2015), har verken en fast base eller en ytre, lukket og overordnet struktur. Et territorium er et forsøk om å skape stabilitet i kaoset, en strategi som forsøker å fastholde en struktur med tid og grenser men allikevel unngå å forbli totalitært. Deleuze og Guattari skriver om deterritorialisering og reterritorialisering, som er prosesser eller bevegelser der noen forlater et gitt territorium og skaper et nytt territorium.

Et territorium kan for eksempel være en måte å møte materialer og teknikker på. I skoleundervisning kan dette vise seg når barn lærer å tegne

med blyanter, forme en leireklump med hendene eller tove ull med føttene. Barn som møter materialer og omformer sine møter med materialer og teknikker til egne uttrykk – noe annet enn ren imitasjon – skaper sine egne kreasjoner.

Det handler om det som brytes opp, og det nye eller annerledes som oppstår når man bryter med en gitt eller innlært måte å gjøre og tenke på. Når eleven omformer noe med materialer og teknikker til sin egen innovative måte – både språklig, tankemessig og i materielle strukturer – skaper de nye territorier.

Ulltoving

Bilde 12.6

Ulltøvet arbeid «Grandes vagues» laget av Samira.

Bildet over viser et av Samiras arbeider, laget med håndtøvet ull, der hun brukte kontrastfarger og åpninger for å skape relieff.

Toving er en teknikk der fiber omdannes til et sammenhengende flak ved hjelp av vann og bevegelse. Fibrene firtres sammen, og tykkelsen på det ferdige produktet avhenger av hvor lenge prosessen pågår, mengde av ull og kvaliteten på fibrene. Toving regnes som den første metoden for å fremstille tekstiler, og de eldste funnene er opptil 8000 år gamle. Teknikken stammer sannsynligvis fra Sentral-Asia, hvor den kan ha oppstått tilfeldig ved at saueskinn eller ull ble brukt som isolasjon i soveplasser (Kilde: <https://snl.no/toving>).

Øyeblikksbilde

(eng. moment). Øyeblikk er et begrep som anvendes av psykologen Daniel Stern og tilsvarer det Bergstedt (2021b) omtaler som «hendelser», det vil si det som bryter gjennom strømmen av tanker, ord og følelser. Det skjærer gjennom det vanlige og hverdagslige. Det viser oss noe som hører til verdens pågående gjentakelse. Øyeblikk bryter gjennom den etablerte måten å skape mening på og viser noe som utfordrer menneskets måte å eksistere på.

I kapittel 1 understreker vi disse øyeblikkene ved å kalle dem vibrerende øyeblikk i en kunstpedagogikk som er oppmerksom på hva som kan skje når kropp og materialitet møtes.